

De laatste bijdrage in deze rubriek 'onderlijke Waarnemingen' komt van Peter Elshout. Hij vertelt over de hereniging van een volk met haar oude koningin: en mooi verhaal!

De imker wikt, maar het bijenvolk beschikt

Ik heb als teler van koninginnen de gewoonte, misschien voor sommige imkers wel een luxe, om ieder jaar al mijn 25 à 30 volken van een nieuwe jonge F1-koningin te voorzien. (Een uitzondering hierop zijn de volken met een KI-teeltkoningin: indien ze heel goed is mag ze twee seizoenen meedraaien). Deze jaarlijkse uitwisseling van koninginnen vindt plaats tijdens de lindendracht. Om beschadiging aan de raten door het wegbreken van redcellen tot een minimum te beperken worden de oude koninginnen niet meteen tussen duim en wijsvinger genomen, maar in een gazen kooitje opgesloten en tussen de raten gehangen. Negen dagen later hebben de volken geen open broed meer. Dan worden alle raten grondig nagekeken en de spaarzaam aangezette redcellen worden weggebroken. Dit doe ik tussen dag 9 en 12 ná de opsluiting, want na de twaalfde dag lopen de aangezette redcellen uit! Ik kies hiervoor wel een dag met goed vliegweer. Vervolgens kan de jonge, bevruchte koningin achter suikerdeeg worden ingevoerd. De oude koninginnen worden nu

uiteraard verwijderd.

Om niet bij ieder volk twintig ramen na te hoeven kijken, worden de koninginnen al tijdens de volle voorjaarsdracht tussen twee roosters geplaatst. Voor alle zekerheid controleer ik dan wel negen dagen later beide broedbakken op zwermcellen, je weet maar nooit! Bij het wisselen van de koninginnen bespaart dit veel werk en ongemak, mede omdat de dan broedloze bijen minder vriendelijk kunnen reageren.

Te goed om te liquideren

Enige jaren geleden kon ik het niet over mijn hart verkrijgen om één van de te vervangen koninginnen hardhandig tussen duim en wijsvinger te nemen. Ze had een volk dat in alle opzichten boven alle andere volken uitstak. Ook was er tijdens haar eenzame opsluiting geen enkele redcel aangezet. Ik heb haar daarom ingevoerd in een van de ontmoerde Apideabevruchtungskastjes. Wie weet had ik haar misschien nog nodig?

344

De zwermkieps op de Apideakastjes om de zwerm uit deze onmogelijke positie weg te halen. Foto: P. Elshout

Toch nog iets vergeten?

Twee dagen later ging het volk van die goede koningin, die ik gratie had verleend zwermen. Zou ik toch een dop hebben laten staan? Op zo'n moment loop je over van zelfverwijt. De indrukwekkende zwerm ging niet ergens in mijn tuin aan een boomtak hangen maar streek neer op vier Apideabevruchtungskastjes, die daar stonden opgesteld. Overrompeld en niet goed raad wetend met de door deze bijen gecreëerde situatie, zette ik op de Apideakastjes een grote zwermkieps, in de hoop dat de bijenmassa daar zou intrekken. De avond van diezelfde dag sloeg ik de zwerm terug op het volk waaruit ze was vertrokken. De volgende dag kon ik het volk grondig inspecteren om te kunnen achterhalen wat er was mis gegaan.

Kidnapping: democratisch besluit of toeval?

Alle ramen van de broedbakken van dat volk, nu twintig stuks, werden één voor één grondig met opzittende bijen en ook zonder bijen geïnspecteerd. Waar was de gemerkte en geknipte jonge koningin? Of zou er een onbevruchte redcelkoningin in het volk rondlopen? Ik vond geen van beiden, maar wel de oude koningin van het jaar ervoor, die topmoer die om haar uitzonderlijke eigenschappen gratie had gekregen. Waardoor zouden de bijen haar hebben gevonden en waardoor besloten ze massaal haar terug te halen? Waren het haar dominante geurferomonen? Of was het louter toeval. En... waar was die jonge ingevoerde moer gebleven?

Ik heb de 'oude dame' met het nodige respect in haar volk achter gelaten en de kast stilletjes gesloten. Vreemd genoeg had het volk het voorjaar daarop d.m.v. een stille moerwisseling een andere koningin. En de 'oude dame' had nog wel zo'n schitterend broednest toen ze met haar volk werd ingewinterd. Foto's van dit wonderlijke voorval houden de herinnering aan deze belevenis in stand.

Reactie van Hayo velthuis

Dit is een pracht van een wonderlijke waarneming: prachtig, omdat je je zo graag wilt kunnen voorstellen hoe een koningin kan terugkeren, en tegelijkertijd is het niet alleen raadselachtig hoe het gebeurt, maar ook zo zeldzaam dat je het haast nooit meemaakt.

Bovendien krijgen we in een helder en beknopt bestek een mooie bedrijfsmethode te lezen waarmee het zwermen wordt voorkomen. Tenminste, als alles gaat zoals je denkt dat het zal gaan. Ik moet eerlijk bekennen

dat ikzelf nogal eens een dop over het hoofd zie en daar dan de rekening voor gepresenteerd krijg, dus daarover zal ik het niet hebben. Wat ik wel kan meedelen is dat iets soortgelijks mij ook eens is overkomen.

Twee keer teruggelopen

Ik had net als Peter met behulp van een rooster het broednest in twee delen gesplitst en een goede week later een veger gemaakt. De bak met de koningin erin was in een kast gezet naast het volk waar het van was afgenomen. De moer was het jaar ervoor al gemerkt en geknipt. Een goede week later, bij de controle op redcellen, vond ik in het hoofdvolk dezelfde gemerkte moer en geen doppen; die zaten wel in de veger. In eerste instantie dacht ik een stomme fout te hebben gemaakt, misschien had de moer op het tussenliggende rooster gezeten en had ik haar aanwezigheid in de veger nadrukkelijk moeten controleren. De moer werd overgezet in de veger, mijn plannen hadden een week vertraging opgelopen. Tot mijn verwondering zat ze een week later wéér in het hoofdvolk. Hoe kon dat nou? De tweede maal was ze in een moerhuisje ingevoerd in de veger, en dat moerhuisje was het bewijs dat ik niet tweemaal al slaapwandeland aan het imkeren was geweest. Ik veronderstelde daarom dat ze beide keren was teruggelopen via de balken waarop de twee volken samen stonden. Mogelijk samen met een deel van de bijen in de veger? Mijn ervaring op dit punt is intussen wel aanzienlijk simpeler dan wat Peter meemaakte.

Sterk volk

Het volk van Peter zwermde, terwijl er geen doppen aanwezig waren. Bovendien zette het zich juist neer op de Apideakastjes waarin hun moer zich bevond, terwijl er veel meer groepjes Apideakastjes in Peter's tuin aanwezig waren, en waar bovendien voldoende geschikte boomtakken zijn waar ze konden gaan hangen. Twee raadsels dus.

Naar ik aanneem was de zwermduft er al eerder. Het was ongetwijfeld een zeer sterk volk, dat verandert niet wanneer je er de moer uithaalt. Peter controleerde bij die gelegenheid de bak aan de andere zijde van het rooster op redcellen maar vond ze niet. Logisch eigenlijk, want in een moergoed volk reken je meer op zwermcellen. Zijn er geen belegde doppen aan de andere kant van het rooster, dan komt daar toch wel voldoende koninginnenferomoon om de bouw van redcellen nog een aantal dagen tegen te houden. En daarna kan het niet meer gebeuren, want er is daar geen geschikt jong broed meer.

Fysiologische aanpassing

Twee dagen nadat de oude moeder was weggenomen en de nieuwe werd ingevoerd, zwermt het volk alsnog. Het gebeurt wel dat zeer sterke volken waar je de moeder hebt afgehaald gaan zwermen, voordat er een jonge moeder is uitgelopen. Zo'n zwerm slaat dan terug. Ik heb het idee dat het volk zwermde met de ingevoerde jonge moeder, want na twee dagen is ze natuurlijk al uit haar kluisje bevrijd. Maar misschien was zij nog niet ten volle geaccepteerd? En zeker is dat ze niet de hoeveelheden koninginnenferomoon produceerde die passen bij een groot volk, ze kwam immers uit een klein bevruchtingsvolkje en kan in twee dagen nog niet fysiologisch zijn aangepast aan haar nieuwe volk.

346

Ik denk dan ook dat de aanwezige zwermdrift het volk naar buiten heeft laten gaan. Misschien stimuleerde die andere, jonge koningin het volk ook nog? Daarover vinden we niets in de literatuur. Maar deze nieuwe jonge koningin was geknipt en zal dus ergens voor de kast terecht zijn gekomen.

Geen toeval meer

De nu echt moederloze zwerm gaat zich dan zetten op de Apideakastjes. Normaliter slaat de zwerm dan na enige tijd terug. Zou het louter toeval zijn dat de zwerm zich vervolgens gaat zetten op de Apideakastjes? Eerlijk gezegd durf ik niet te beweren dat die zwermbijen er gingen zitten vanwege hun oude moeder. Wanneer je een veger maakt zie je weliswaar dat er enige dagen vliegverkeer is van de veger naar de oude plaats, met meestal als gevolg dat de veger zwakker wordt, omdat ingevlogen bijen de veger verlaten en naar het hoofdvolk terugvliegen. Maar misschien zijn er ook wel jonge vliegbijen die zich heroriënteren? En die zouden dan bepalend kunnen zijn geweest voor het feit dat de zwerm, uit die talloze plekken waar de zwerm zou kunnen hangen, nou net die ene groep Apideakastjes uitkoos. Tenminste, als Peter samen met de koningin ook wat werksters in het Apideakastje heeft gedaan. Ik ken Peter's tuin, deel dan ook zijn verbazing. Dit kan geen toeval meer zijn, denk je. Maar de verklaring die ik er dan voor geef is ook maar uit de duim gezogen.

Verbazingwekkende verrassingen

Dan komt het vervolg. De oude moeder, die ongetwijfeld in haar kleine Apideakastje evenmin al is aangepast, ruikt het stertselen van de zwerm, zodra die zich neerzet op en om haar kastje. Ze loopt naar buiten en wordt door haar eigen werksters herkend. Het is niet een vreemde moeder die zou door de werksters worden afgestoken.

Wat gebeurde er intussen met de andere Apideakastjes? Hier bleven de moeren binnen! Ze lokten nog wat van die vreemde werksters aan. Er is dus blijkbaar een wederzijdse herkenning geweest, waardoor de koningin zich bij haar eigen werksters heeft kunnen voegen. En dan komt Peter, die denkt dat zijn geselecteerde jonge moeder nu al wegvliegt. Hij schept de zwerm en zet hem terug in de eigen kast. Wanneer hij dan op zoek gaat naar de over het hoofd geziene doppen, is de jonge moeder verdwenen, de oude is er voor in de plaats gekomen en hij vindt helemaal geen doppen; geen jonge, geen gesloten en geen uitgelopen doppen. Het lijkt wel een bizarre droom, maar bij nader inzien ook vol verbazingwekkende verrassingen.

Nu denk ik, dat verschillende imkers zich zullen melden met net zoiets. Denk erom, ik zou in de meeste gevallen zeggen (of denken) dat er natuurlijk ergens een dop moet hebben gezeten, een volk zwermt niet zomaar. Maar ik ken Peter, dat maakt een wereld van verschil.

Deze rubriek gaat stoppen; drie jaar is mooi geweest. Ik wil u, lezer, bedanken voor de brede diversiteit van uw inzendingen; de wonderlijkste verhalen hebben de revue gepasseerd! U heeft de imkers laten meegenieten van deze verwondering, van uw vragen en verrassingen.

Maar vooral wil ik Hayo Velthuis bedanken voor zijn bijdragen. In zijn reacties heeft hij ons steeds weer kunnen prikkelen om mee te zoeken naar oplossingen of verklaringen; in alle bescheidenheid, met een combinatie van nuchtere kennis en open aanstekelijk enthousiasme.

Hayo, we hopen in BIJEN nog vaak te mogen genieten van je bijdragen en reacties.

Astrid Schoots.

Bijzonderheden

Van de heer A. Kooij uit Uithuizen kregen wij de volgende raadseltjes toegestuurd.

Zeg het maar ...

1. Het zoemt en het vliegt naar de kerk.
2. Het zit ook bij bijen aan de voordeur.
3. Het is een klap in het gezicht van jonge bijen.

1. Een bijgelovige., 2. Een bijbel., 3. Kinderbijslag.